

UCHWAŁA

Dnia 26 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Pierwszy Prezes SN Małgorzata Manowska (przewodniczący)

SSN Marcin Krajewski (sprawozdawca)

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka

w sprawie z powództwa A. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w Ł.
przeciwko P. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w likwidacji w W.
o ustalenie i zapłatę,
po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 26 maja 2022 r.,
zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w [...]
postanowieniem z dnia 28 października 2021 r., sygn. akt V AGa [...],

„Czy w sytuacji w której przepis art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U.2020.1842) w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy - k.p.c. oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021.1090) która weszła w życie dnia 3 lipca 2021 r., zaczyna obowiązywać w toku postępowania apelacyjnego i wobec tego, na mocy art. 6 ust. 2 ustawy nowelizującej dotychczasowy skład trzech sędziów został zmieniony na skład jednoosobowy - w osobie dotychczasowego referenta w sprawie, a następnie na mocy art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 znowelizowanej ustawy COVID-19, Prezes Sądu zarządzeniem zdecyduje o rozpoznaniu sprawy składzie trzech sędziów, to:

- czy w takiej sytuacji należy dać prymat zasadzie kontynuacji składu sądu (art.47b p.u.s.p.) i powinien to być ten sam skład, który rozpoznawał sprawę przed wejściem w życie ustawy z dnia 28 maja 2021 r., względnie został wówczas wyznaczony do jej rozpoznania bez wydawania żadnej dodatkowej decyzji procesowej,

-czy też należy na nowo wyłonić składu sądu w zakresie dwójki sędziów (poza sędzią referentem) po wydaniu przez Prezesa Sądu zarządzenia o rozpoznaniu sprawy w składzie trzech sędziów, co, do zasady, powinno następować w drodze losowego przydziału spraw (art. 47a p.u.s.p.)?"

podjął uchwałę:

Jeżeli na podstawie art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych prezes sądu zarządził rozpoznanie apelacji w składzie trzech sędziów, sprawa powinna zostać rozpoznana przez skład sądu złożony z dotychczasowego sędziego referenta, a pozostali sędziowie powinni zostać przydzieleni losowo zgodnie z art. 47a Prawa o ustroju sądów powszechnych, nawet gdy w sprawie uprzednio wyznaczony był skład trzyosobowy, który przestał być składem właściwym do rozpoznania sprawy na podstawie art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.

UZASADNIENIE

Pozwana spółka złożyła apelację od wyroku Sądu Okręgowego w G. z 25 lipca 2019 r., w wyniku czego akta sprawy wpłynęły do Sądu Apelacyjnego w [...], w którym 11 lutego 2020 r. losowo przydzielono referenta w sprawie, a kolejnego dnia wylosowano pozostałych dwóch członków składu orzekającego. W dniu 3 lipca 2021 r., na podstawie art. 4 ustawy z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (dalej „ustawa z 28 maja 2021 r.”), nowe brzmienie uzyskał art. 15zzs¹ ust. 1 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (dalej: „ustawa COVID-19”). Zmiana polegała m.in. na dodaniu ust. 1 pkt 4, który przewiduje, że w pierwszej i drugiej instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego, jednak prezes sądu może zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów, jeżeli

uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawilżość lub precedensowy charakter sprawy. Po wejściu w życie wymienionego przepisu pozwana wniosła m.in. o zarządzenie rozpoznania sprawy w postępowaniu apelacyjnym w składzie trzech sędziów. W dniu 19 lipca 2021 r. Prezes Sądu Apelacyjnego w [...] zarządził rozpoznanie sprawy w składzie trzyosobowym.

Na posiedzeniu 28 października 2021 r. Sąd Apelacyjny w [...], działając w składzie ustalonym w losowaniach przeprowadzonych 11 i 12 lutego 2020 r., przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne o treści sformułowanej w sentencji postanowienia.

W ocenie Sądu Apelacyjnego budzi wątpliwości, czy sprawa powinna zostać rozpoznana przez trzyosobowy skład wylosowany 11 i 12 lutego 2020 r., czy też należy wylosować dwóch członków składu orzekającego, poza sędzią referentem, który z mocy prawa pozostał członkiem składu zgodnie z zasadą losowego przydziału spraw wyrażoną w art. 47a ust. 1 p.u.s.p. Za pierwszym rozwiązaniem przemawia zasada niezmienności składu wynikająca z art. 47b p.u.s.p., a także względy racjonalności, szybkości oraz sprawności postępowania. Po obszernym przedstawieniu argumentacji Sąd Apelacyjny przychylił się jednak ostatecznie do drugiego stanowiska, za którym ma przemawiać literalne brzmienie przepisów i ich wykładnia, a zwłaszcza brak szczególnych regulacji dotyczących wyznaczenia składu trzyosobowego po wydaniu przez Prezesa Sądu zarządzenia o rozpoznaniu sprawy w takim składzie.

Powódka wniosła o odmowę podjęcia uchwały, ewentualnie o podjęcie uchwały, zgodnie z którą sprawa powinna zostać rozpoznana w składzie trzyosobowym, który był właściwy do jej rozpoznania przed wejściem w życie ustawy z 28 maja 2021 r., tj. przed 3 lipca 2021 r.

Pozwana wniosła o podjęcie uchwały zgodnej z ostatecznym stanowiskiem wyrażonym przez Sąd Apelacyjny, który „opowiedział się za losowym przydziałem spraw”.

Stanowisko w sprawie zajął Prokurator Generalny, wnosząc o podjęcie uchwały, że w sytuacji objętej przedstawionym zagadnieniem prawnym należy na

nowo wyłonić skład sądu w zakresie dwójki sędziów (poza sędzią referentem), co powinno nastąpić w drodze losowego przydziału spraw, zgodnie z art. 47a p.u.s.p.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 367 § 3 zdanie 1 k.p.c. regułą jest rozpoznawanie apelacji w składzie trzech sędziów; jedynie na posiedzeniu niejawnym sąd orzeka w składzie jednego sędziego, co nie dotyczy jednak wydania wyroku. Od 3 lipca 2021 r. odstępstwo od tej zasady zostało wprowadzone na podstawie art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19, który przewiduje, że w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania ostatniego z nich sprawy rozpoznawane na podstawie Kodeksu postępowania cywilnego w pierwszej i drugiej instancji rozpoznaje sąd w składzie jednego sędziego. Prezes sądu może jednak zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów, jeżeli uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawartość lub precedensowy charakter sprawy.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy z 28 maja 2021 r. art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19 należy stosować także do postępowań wszczętych i niezakończonych przed 3 lipca 2021 r., co odnosi się do sprawy, w której przedstawiono zagadnienie prawne. Kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia tego zagadnienia ma art. 6 ust. 2 ustawy z 28 maja 2021 r. Przepis ten przewiduje, że sprawy, które przed dniem wejścia w życie ustawy sąd rozpoznawał w składzie innym niż jednego sędziego, w dalszym ciągu prowadzone są przez tego sędziego, któremu sprawa została przydzielona jako referentowi, do zakończenia sprawy w danej instancji.

Z treści powyższego przepisu należy wywodzić, że ukształtowany w chwili wejścia w życie ustawy skład trzech sędziów zawodowych uległ przekształceniu w skład jednoosobowy złożony wyłącznie z dotychczasowego referenta. Do zmiany takiej doszło z mocy prawa, bez potrzeby wydawania jakiegokolwiek zarządzenia lub postanowienia. Oznacza to, że skład dotychczasowy przestał być składem sądu. W szczególności nie ma podstaw do przyjęcia, że nadal istnieje skład trzyosobowy, z którego tymczasowo jedynie referent jest uprawniony do orzekania, a pozostali członkowie pozostają w swoistym zawieszeniu, oczekując na wydanie

odpowiedniego zarządzenia przez prezesa sądu, ewentualnie na upływ jednego roku od dnia odwołania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19.

Należy zgodzić się, że art. 6 ust. 2 ustawy z 28 maja 2021 r. stanowi wyjątek od zasady niezmienności składu wyrażonej w art. 47b ust. 1 zdanie 1 p.u.s.p., jednak wyjątek ten wynika z wyraźnej decyzji ustawodawcy i jest spowodowany szczególnymi okolicznościami związanymi z pandemią COVID-19. Celowość wprowadzenia takiego wyjątku była wprawdzie kontestowana w literaturze, jednak wymieniony przepis ustawy z 28 maja 2021 r. jest obowiązującym prawem, do którego stosowania sądy są zobowiązane (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 29 kwietnia 2022 r., III CZP 77/22). Zasada niezmienności składu w postępowaniu cywilnym nie ma charakteru bezwzględnej, a zgodnie z art. 323 k.p.c. przesłanką prawidłowego wydania wyroku jest jedynie, by przed orzekającymi sędziami odbyła się rozprawa bezpośrednio poprzedzająca jego wydanie. Zasada niezmienności składu nie została zresztą całkowicie odrzucona w ustawie z 28 maja 2021 r., gdyż art. 6 ust. 2 stanowi, że do zakończenia sprawy w danej instancji ma być ona prowadzona „w dalszym ciągu” przez tego sędziego, któremu została przydzielona jako referentowi.

Powyższe oznacza, że w sprawie, w której sformułowane zostało zagadnienie prawne, w okresie od 3 do 19 lipca 2021 r. właściwy do rozpoznania był skład jednoosobowy, a następnie, na mocy zarządzenia Prezesa Sądu Apelacyjnego w [...], nastąpiła kolejna zmiana i do rozpoznania sprawy właściwy stał się skład trzyosobowy. Na marginesie należy wspomnieć, że podstawa wydania takiego zarządzenia, wynikająca z art. 15zys1 ust. 1 pkt 4 *in fine* ustawy COVID-19, w istocie rzeczy stanowi jedynie powtórzenie regulacji zawartej w art. 47 § 4 k.p.c.

W związku z tym, że w chwili wydania zarządzenia Prezesa Sądu Apelacyjnego w [...] z 19 lipca 2021 r. istniał jedynie skład jednoosobowy, powstało pytanie, w jaki sposób należało skomponować skład trzyosobowy wynikający z powyższego zarządzenia.

Przedstawiając zagadnienie prawne, Sąd Apelacyjny wyszedł z założenia, że w składzie trzyosobowym powinien zasiadać dotychczasowy sędzia referent, stanowiący skład jednoosobowy właściwy do rozpoznania sprawy przed wydaniem zarządzenia. Założenie to nie zostało objęte przedstawionym zagadnieniem, a Sąd pytający najwyraźniej uznał je za oczywiste, mimo że nie wynika ono wyraźnie z obowiązujących przepisów. Po rozważeniu tej kwestii Sąd Najwyższy doszedł do wniosku, że mimo braku uzasadnienia, przyjęcie powyższego założenia było trafne. Wniosek taki wynika przede wszystkim z zasady ciągłości składu wyrażonej w art. 47b ust. 1 zdanie 1 p.u.s.p., zgodnie z którym zmiana składu sądu może nastąpić tylko w przypadku niemożności rozpoznania sprawy w dotychczasowym składzie albo długotrwałej przeszkody w rozpoznaniu sprawy w dotychczasowym składzie. Wprawdzie zarządzenie o rozpoznaniu sprawy w składzie trzyosobowym z natury rzeczy musi wiązać się ze zmianą składu dotychczasowego, jednak zasadne jest uznanie, że zmiana ta powinna nastąpić w możliwie jak najmniejszym zakresie. Argumentem na rzecz zachowania w składzie sędziego referenta jest również (przedstawione powyżej) rozwiązanie przyjęte przez ustawodawcę w art. 6 ust. 2 ustawy z 28 maja 2021 r., który w możliwym zakresie zachował ciągłość składu orzekającego. Decyzja prezesa sądu o rozpoznaniu sprawy w składzie trzech sędziów nie powinna niweczyć skutków powyższego założenia ustawodawcy.

Analiza obowiązujących przepisów prowadzi natomiast do wniosku, że nie ma podstaw do przyjęcia, iż w chwili wydania przez prezesa sądu zarządzenia o rozpoznaniu sprawy w składzie trzyosobowym dochodzi do przywrócenia składu, który był właściwy do rozpoznania sprawy przed 3 lipca 2021 r. Na rzecz takiego wniosku przemawiają zarówno racje wynikające z wykładni językowej i systemowej, jak i istotne argumenty odwołujące się do celu regulacji.

Odnosząc się do pierwszej grupy argumentów, należy zauważyć, że dotychczasowy skład trzyosobowy uległ rozwiązaniu na podstawie ustawy z 28 maja 2021 r. Treść art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 *in fine* ustawy COVID-19 ani innych przepisów w żaden sposób nie wskazuje, że prezes sądu jest uprawniony do cofnięcia skutków nowelizacji. Gdyby ustawodawca chciał osiągnąć taki rezultat, mógłby to uczynić, wprost wyposażając prezesa sądu w kompetencję do zarządzenia rozpoznania sprawy „w składzie dotychczasowym”. Tymczasem

redakcja wskazanego przepisu jest odmienna, gdyż prezes może zarządzić rozpoznanie sprawy „w składzie trzech sędziów”. Oznacza to konieczność przyjęcia, że zarządzenie prezesa kształtuje ten skład na nowo i nie wywiera skutku *ex tunc*. Dla uznania skutku wstecznego konieczna byłaby wyraźna podstawa ustawowa, gdyż skutek ten jest równoznaczny z przyjęciem swoistej fikcji prawnej. Nie powinno przy tym ulegać wątpliwości, że gdyby w czasie między wejściem w życie wymienionej ustawy a wydaniem zarządzenia, sąd w składzie jednoosobowym podjął jakiegokolwiek czynności w sprawie, byłyby to czynności podjęte w składzie właściwym. Przyjęcie wstecznego skutku zarządzenia prezesa sądu sprzeciwiałoby się temu wnioskowi.

Należy również wziąć pod uwagę, że gdyby na skutek zarządzenia prezesa sądu miało dojść do powrotu do składu właściwego do rozpoznania sprawy przed 3 lipca 2021 r., oznaczałoby to, że prezes jest w istocie uprawniony do decydowania nie tylko o rodzaju składu właściwego, lecz także o jego konkretnym ukształtowaniu personalnym. Taka kompetencja nie wynika ani z art. 15z¹ ust. 1 pkt 4 *in fine* ustawy COVID-19, ani ze stanowiącego jego pierwowzór art. 47 § 4 k.p.c. Służyłaby ona prezesowi wyłącznie w odniesieniu do spraw, w których przed 3 lipca 2021 r. ukształtowany został skład trzyosobowy, a nie w stosunku do spraw, w których ukształtowanie składu nastąpiło pierwotnie po tej dacie. Takie zróżnicowanie trudno jest uzasadnić z celowościowego punktu widzenia.

Istotniejszym argumentem celowościowym, przemawiającym przeciwko koncepcji „reaktywacji” składów ukształtowanych przed wejściem w życie ustawy z 28 maja 2021 r., jest ryzyko utraty zaufania stron do sądu w związku z kształtowaniem konkretnego składu w drodze rozstrzygnięcia prezesa sądu o charakterze administracyjnym, opartego na przesłankach uznaniowych. Jednym z założeń reform sądownictwa podejmowanych w ostatnich latach było uniezależnienie składu sądu od czynników tego rodzaju, czego rezultatem stała się zasada losowego doboru sędziów wynikająca z art. 47a p.u.s.p. oraz wynikająca z art. 47b p.u.s.p. zasada niezmienności składu. Założenia te nie byłyby realizowane, gdyby wskutek zarządzenia prezesa sądu o zarządzeniu rozpoznania sprawy w składzie trzyosobowym dochodziło jednocześnie do wyznaczenia konkretnych członków tego składu w postaci sędziów właściwych do jej rozpoznania przed 3

lipca 2021 r. Strona postępowania mogłaby powziąć podejrzenie, że z jakichś względów konkretne ukształtowanie osobowe składu jest preferowane przez prezesa. Powyższe racje celowościowe należy uznać za daleko istotniejsze od racji przemawiających za wnioskiem przeciwnym, wynikających w szczególności z tego, że w konkretnych okolicznościach faktycznych pozostali (oprócz sędziego referenta) członkowie składu orzekającego, właściwi do rozpoznania sprawy przed 3 lipca 2021 r., mogli już zdążyć zapoznać się ze sprawą.

Przedstawiając stanowisko o treści wyrażonej w uchwale, należy jednocześnie wskazać, że nie narusza ono zasady niezmienności składów wyrażonej w art. 47b p.u.s.p., a przynajmniej nie narusza jej w wyższym stopniu niż potencjalne stanowisko przeciwnie. W każdym z tych wariantów, wraz z wydaniem zarządzenia przez prezesa sądu, dochodzi do zmiany dotychczasowego składu jednoosobowego na skład trzyosobowy. Treść uchwały w żadnym wypadku nie sprawia, że dotychczasowy skład trzyosobowy ulega zmianie na inny skład trzyosobowy, gdyż taki skład dotychczasowy przestał istnieć 3 lipca 2021 r. i nie istnieje w chwili wydania zarządzenia przez prezesa sądu.

Powyższa argumentacja prowadzi do wniosku, że z chwilą wydania zarządzenia o rozpoznaniu sprawy w składzie trzyosobowym powstaje konieczność przydzielenia „na nowo” dwóch pozostałych sędziów do dotychczasowego sędziego referenta. Wbrew stanowisku reprezentowanemu przez stronę powodową, wyłonienie tych sędziów powinno nastąpić na podstawie art. 47a ust. 1 p.u.s.p., a więc zasadniczo w drodze losowania. Niezasadny jest w tej mierze pogląd, że regulacja ta odnosi się wyłącznie do wyłonienia sędziego referenta, a nie pozostałych członków składu orzekającego. Za przyjęciem takiego stanowiska nie przemawiają ani brzmienie przepisu, w którym mowa jest po prostu o przydzielaniu spraw sędzim i asesorum, ani żadne względy natury celowościowej.

W ocenie Sądu Najwyższego podjęciu uchwały nie sprzeciwiało się to, że z zagadnieniem prawnym wystąpił skład Sądu Apelacyjnego w [...] wylosowany 11 i 12 lutego 2020 r., a więc taki, który okazał się ostatecznie nieprawidłowy w świetle treści podjętej uchwały. Nie powinno ulegać wątpliwości, że co do zasady uprawniony do przedstawienia zagadnienia prawnego na podstawie art. 390 § 1

k.p.c. jest sąd powołany do podjęcia czynności związanych z oceną dopuszczalności i zasadności środka odwoławczego (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2022 r., III CZP 10/22, OSNC 2022, nr 6, poz. 63, oraz przywołane tam orzecznictwo), przy czym powinien uczynić to w składzie właściwym dla rozpoznania tego środka. Istnieją jednak istotne racje przemawiające za przyjęciem istnienia wyjątku od tej zasady w sytuacjach, w których przedmiotem przedstawianego zagadnienia jest to, jaki sąd pozostaje właściwy dla rozpoznania środka odwoławczego oraz, w jakim składzie powinien orzekać (zob. również uchwałę Sądu Najwyższego z 26 maja 2021 r., III CZP 94/20, OSNC 2022, nr 1, poz. 2).

Konsekwentne stosowanie we wskazanych sytuacjach zasady ogólnej oznaczałoby, że uznanie dopuszczalności przedstawienia zagadnienia prawnego wiązałoby się z koniecznością przyjęcia określonego kierunku rozstrzygnięcia merytorycznego, podczas gdy merytoryczne rozstrzygnięcie w innym kierunku powodowałoby konieczność odmowy podjęcia uchwały. Wskazane błędne koło logiczne doprowadziłoby do sytuacji, w której pewne kwestie w ogóle nie mogłyby stać się przedmiotem rozstrzygnięć podejmowanych przez Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. Oznaczałoby to bowiem, że gdyby z pytaniem o swoją właściwość zwrócił się sąd niewłaściwy (w niewłaściwie ukształtowanym składzie), Sąd Najwyższy powinien wydać postanowienie odmawiające podjęcia uchwały. W uzasadnieniu zostałyby wprowadzone wyjaśnione przyczyny wydania takiego rozstrzygnięcia, ale nie byłyby one wiążące dla sądu pytającego, tak jak na podstawie art. 390 § 2 k.p.c. wiążąca jest podjęta uchwała. Konsekwentnie, sąd pytający mógłby nie zostać przekonany stanowiskiem Sądu Najwyższego, co na ogół nie sprzyja jednolitości orzecznictwa. W związku z powyższym w przedstawionych sytuacjach zasadne jest przyjęcie istnienia wyjątku od zasady ogólnej i uznanie, że wątpliwości co do swojej właściwości może zgłaszać także sąd, który ostatecznie okaże się niewłaściwy.

Niezależnie od powyższego należy wskazać, że konsekwencje naruszenia zasad dotyczących losowania sędziów właściwych do rozpoznania sprawy oraz zasady niezmienności składu orzekającego nie są oczywiste. Restrykcyjne stanowisko w tej mierze zajęte przez Sąd Najwyższy w uchwale z 5 grudnia 2019 r.,

III UZP 10/19 (OSNP 2020, nr 2, poz. 58), nie jest pozbawione kontrowersji. Wspomnieć należy również, że w sprawie, w której zapadła wymieniona uchwała, z zagadnieniem prawnym wystąpił skład sądu, który w świetle udzielonej odpowiedzi okazał się ukształtowany niewłaściwie. Pomimo tego Sąd Najwyższy nie odmówił zajęcia stanowiska merytorycznego.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.